

Udfasning af medicinsk zink og lavt forbrug af antibiotika til grise – hvad betyder det for dyrevelfærden?

Rådgivningsrapport fra DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug

Hanne Kongsted og Eimear Theresa Mc Loughlin

Institut for Husdyr- og Veterinærvidenskab, Aarhus Universitet

Datablad

Titel:	Udfasning af medicinsk zink og lavt forbrug af antibiotika til grise – hvad betyder det for dyrevelfærden?
Forfattere:	Forsker Hanne Kongsted og Postdoc Eimear Theresa Mc Loughlin, Institut for Husdyr- og Veterinærvidenskab, AU
Fagfællebedømmelse:	Seniorforsker Mette Vaarst, Institut for Husdyr- og Veterinærvidenskab, AU
Kvalitetssikring, DCA:	Specialkonsulent Anna Feldberg Marsbøll, DCA Centerenheden, AU
Rekvirent:	Fødevarestyrelsen, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Dato for bestilling/levering:	08.02.2022 / 31.01.2023 (til ekstern kommentering) / 23.02.2023 (endelig levering)
Journalnummer:	2022-0340151
Finansiering:	Besvarelsen er udarbejdet som led i "Rammeaftale om forskningsbaseret myndighedsbetjening" indgået mellem Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (FVM) og Aarhus Universitet under ID nr. 22-H2-13 "Ydelsesaftale Husdyrproduktion 2022-2025".
Ekstern kommentering:	Ja, Fødevarestyrelsen har haft mulighed for at kommentere skriftligt på udkast til besvarelsen. Kommenteringsark inkl. AUs håndtering af kommentarerne kan findes via dette LINK .
Eksterne bidrag:	Nej.
Kommentarer til besvarelse:	<p>Rapporten er udarbejdet som del af et ViD-projekt underlagt styregruppen for Videncenter for Dyrevelfærd.</p> <p>Nærværende besvarelse består af et udvidet dansk sammendrag af en engelsksproget artikel (Bilag 1), og inkluderer også et resumé fra en online workshop, hvor projektresultaterne blev fremlagt for deltagere fra 8 EU-lande. Bilag 1 er udarbejdet som et udkast til en artikel til et videnskabeligt tidsskrift, og kan pt. ikke formidles elektronisk af hensyn til mulighed for publikation.</p> <p>Besvarelsen præsenterer resultater, som ved rapportens udgivelse ikke har været i eksternt peer review eller er publiceret andre steder. Ved en evt. senere publicering i tidsskrifter med eksternt peer review vil der derfor kunne forekomme ændringer.</p>
Citeres som:	Kongsted, H og Mc Loughlin, ET. 2023. Udfasning af medicinsk zink og lavt forbrug af antibiotika til grise – hvad betyder det for dyrevelfærden? 24 sider. Rådgivningsrapport fra DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet, leveret: 23.02.2023
Rådgivning fra DCA:	Læs mere på https://dca.au.dk/raadgivning/

Skema til afrapportering af ViD-projekter

Videncenter for Dyrevelfærd

1. Projekttitle:

Udfasning af medicinsk zink og lavt forbrug af antibiotika til grise – hvad betyder det for dyrevelfærden?

2. Projektstart og afslutning:

Start: 8.2.2022. Afslutning: 23.2.2023

3. Projektleder og projektdeltagere:

Forsker Hanne Kongsted, Blichers Alle 20 8830 Tjele, tlf 93508454, hanne.kongsted@anivet.au.dk (projektleder), Postdoc Eimear Theresa Mc Loughlin, Blichers Alle 20 8830 Tjele, tlf 93521123 e.mcloughlin@anivet.au.dk

4. Baggrund for projektet

Den politiske agenda om at nedbringe antibiotikaforbruget i danske svinebesætninger og EU-beslutningen om at forbyde brug af medicinsk zink har gennem længere tid givet anledning til bekymringer i sektoren. Der udtrykkes generelt stor bekymring for, at et lavere forbrug af antibiotika og zink vil føre til problemer med dyrevelfærden, fordi syge dyr potentielt ikke modtager den medicin, de har brug for.

Der findes en del besætninger, som har et lavt forbrug af antibiotika, og som allerede inden forbuddet mod medicinsk zink havde mindsket eller udfaset brugen. For at få et nuanceret billede af, hvordan et mindsket brug af medicin kan påvirke dyrevelfærden, er det oplagt at bruge erfaringerne fra disse besætninger. Samtidigt er det interessant at gå i dybden med dyrlægers oplevelser omkring sammenhænge mellem brug af medicin og dyrevelfærd, da deres erfaringer dækker bredere og da de har bedre mulighed for at perspektivere mellem forskellige forløb og sammenhænge.

For at undersøge, hvordan man i danske svinebesætninger har oplevet, at et reduceret brug af antibiotika og zink har påvirket dyrevelfærden, og hvad man har gjort for at undgå en negativ påvirkning, har vi derfor gennemført en række interviews med landmænd og dyrlæger. Interviewene blev gennemført i foråret 2022, og således inden EU-forbuddet mod medicinsk zink trådte i kraft i sommeren 2022.

5. Beskrivelse af projektets formål og hypoteser samt materialer og metoder:

Formål

Formålet med interviewstudiet var at besvare følgende forskningsspørgsmål:

1. Hvordan oplever danske landmænd og dyrlæger at en reduceret anvendelse af antibiotika og medicinsk zink påvirker grises velfærd?
2. Hvilke tiltag anvender danske landmænd og dyrlæger for at forhindre en negative effekt på dyrevelfærden, når forbruget af antibiotika og zink mindskes?
3. Hvilke overordnede udfordringer og dilemmaer ser landmænd og dyrlæger i at opnå et lavt forbrug af medicin med høj dyrevelfærd i danske svinebesætninger?

Materialer og metoder:

Interview-studie:

Landmænd og dyrlæger til deltagelse i interview blev rekrutteret ved henvendelse til dyrlæger i de seks dyrlægepraksisser i landet, der kun beskæftiger sig med grise. Dyrlægerne blev bedt om at foreslå landmænd, som havde opnået en betydelig reduktion i forbruget af antibiotika, eller som havde arbejdet med at reducere brugen af medicinsk zink. Landmændene blev udvalgt efter at opnå en stor bredde i erfaringer. I alt blev foretaget 10 interviews med landmænd, alle bosiddende i Jylland. Heriblandt var fem Opdrættet Uden

Antibiotika (OUA)-producenter¹ og tre var landmænd, der slet ikke brugte medicinsk zink. De øvrige var anbefalet på baggrund af lavt forbrug af antibiotika og/eller erfaringer med at reducere brugen af zink. Der blev foretaget seks interviews med dyrlæger. De seks interviewede dyrlæger blev udvalgt fra hver af de seks praksisser i landet med variation i køn og alder.

Semi-strukturerede interviews udført af rapportens førsteforfatter blev gennemført ved fysiske møder fra marts til maj 2022. De varede 1-2 timer og var baseret på forud formulerede interview-guides. Materialet blev transskriberet og efterfølgende underlagt en kvalitativ tematisk analyse ved hjælp af kodning i NVivo. Analysen fokuserede på, hvordan deltagere beskrev deres oplevelser samt deres positive og negative refleksioner omkring forskningsspørgsmålene.

International workshop:

I november 2022 afholdte vi en online workshop, hvor interviewstudiets resultater blev fremlagt og diskuteret på tværs af EU-lande. På workshoppen bidrog praktiserende dyrlæger og velfærdsinspektører fra Tyskland, Holland, Frankrig, Belgien, Sverige og Danmark med deres syn på udfordringer omkring dyrevelfærd og mindsket brug af antibiotika og udfasning af medicinsk zink. Resultater fra workshoppen er gengivet ud fra skriftlige noter.

6. Oversigt over projektets samlede resultater:

Interviewstudiet

Interviewene frembragte ni centrale temaer med følgende overskrifter:

1. Management i farestalden – en udfordret grundpille for sundheden
2. Fravænningsdiarré – gode erfaringer trods mange dilemmaer
3. Medarbejderne er altafgørende – men landmændene må tage hvad de kan få
4. Positive og inspirerende eksempler fra OUA – men økonomiske incitamenter kan skade dyrevelfærden
5. Regler, monitorering og bureaukrati påvirker folks tankegang på godt og ondt
6. Brug af laboratorie-diagnostik kan mindske brugen af antibiotika
7. Antibiotika til søer – blinde rutiner og nødvendig omsorg
8. For lidt eller for meget – at bedømme dyrenes behov for behandling
9. Medicin som et middel til at beskytte dyrene

¹ Opdrættet Uden Antibiotika – et koncept, hvor slagteriet giver merbetaling for grise, hvor landmanden garanterer, at de ikke har modtaget antibiotika gennem hele livet.

1. Management i farestalden – en udfordret grundpille for sundheden

Der var blandt interviewpersonerne stor enighed om, at management i farestalden var alt-afgørende for en succesfuld fravæning med lavt behov for medicinering. De store kuld-størrelser, som er et vilkår for søer med dansk genetik, blev ofte set som en forhindring for dette, idet mange vurderede, at de resulterede i svagere grise ved fødsel, dårligere smittebeskyttelse og lavere fravænningsalder. Det blev beskrevet, at op mod 70% af grisene typisk ikke har deres egen mor på fravæningstidspunktet. Det betyder, at rigtigt mange grise allerede inden fravæning har oplevet en eller flere flytninger og derfor er udfordret sundhedsmæssigt. Både landmænd og dyrlæger var skeptiske over for den avlsmæssige udvikling, de havde oplevet gennem tiden. En af landmændene i studiet havde valgt at bruge Topigs Norsvins solinje, TN70, bl.a. for at undgå brug af ammesøer. Det havde han stort set opnået og han var meget positivt stemt over for, hvad en mindre produktiv so-linje kan medføre i forhold til bedre sundhed og tilvækst hos grisene.

Sammenholdt med de store udfordringer danske svinebesætninger har med rekruttering af medarbejdere (se afsnit 4), anså mange af deltagerne søernes høje produktivitet som et problem. Som en af interviewpersonerne sagde: *"man skal jo nærmest være uddannet rumforsker for at passe en Danavl-stald med 20 levendefødte grise"*. Han undervurderede ikke medarbejdernes store indsats, men kunne konstatere, at det simpelthen var meget svært at håndtere en farestald sundhedsmæssigt fornuftigt under nuværende forhold. Trods den klare holdning til de udfordringer, en højproduktiv so giver, var der en forståelse for udviklingen. Man ræsonnerede, at i forhold til den økonomiske bundlinje og klimamæssige udfordringer, så gjaldt det om at få flest mulige grise ud af hver enkelt so. Nogle argumenterede dog for, at ved nedskæring af so-antallet, så kunne problematikkerne reduceres betydeligt, da det ville give bedre plads i både fare- og klimastalde. En følgende af det stigende antal levendefødte grise over årene har i praksis ofte været etablering af såkaldte "baby-stalde". Babystalde er tilbyggede eller mobile staldafsnit – ofte i form af containerstalde, som de mindste grise ved fravæning flyttes i for at vokse til. Der var blandt interviewpersonerne skepsis i forhold til den udbredte brug af disse baby-stalde, fordi brugen af dem ofte forårsager flere flytninger af grisene med negativ effekt på robustheden.

2. Forebyggelse af fravænningsdiarré - gode erfaringer, men også udfordringer og modsatrettede erfaringer

Under interviewene kom der mange gode erfaringer frem i forhold til at undgå problemer med fravænningsdiarré og diarré i klimastalden i det hele taget. De tiltag, som blev fremhævet, med positiv effekt på tarmsundheden hos fravænnede grise, gjaldt både fare- og klimastalden. Her listes tiltagene for hvert staldafsnit (der er ikke foretaget en prioritering af tiltag, da det ikke er muligt ud fra det begrænsede materiale):

Farestalden / søerne:

- Sundheds-management af søer (inklusiv tilpassede og tilstrækkelige vaccine-protokoller) for at tilsikre en optimal kapacitet til at passe mange grise
- Vaccination af søer mod rotavirus og PCV2
- Alt-Ind Alt-Ud management
- Grundig rengøring med sæbe samt desinfektion og udtørring mellem farehold
- Brug af en mindre produktiv so-linje for at nedsætte behov for ammesøer og mindske antallet af flytninger af grise
- Ekstra supplement med jern til grise
- Sørg for at alle grise optager 300-400 g foder dagligt før fravæning
- Fravæning tidligst ved 3 uger²
- Fravæning ved 5 uger ofte gavnligt – kan realiseres ved reduktion af so-antal, så der er mere plads i farestalden

Klimastalden / grisene:

- Alt-Ind Alt-Ud management
- Grundig rengøring med sæbe samt desinfektion og udtørring mellem hold
- Ekstra varmetilførsel
- Desinfektion af vandstreng
- Øget antal ædepladser
- Fravæning med kuldsøskende
- Få dyr per sti
- Lav belægning i stierne
- Bedre foderkvalitet (kvalitetsprotein, blodplasma anbefales)
- Mælkepulver til de mindste grise
- Lavprotein fodring

² Dette er et lovkrav, men nogle deltagere havde oplevet tilfælde, hvor den gennemsnitlige fravænningsalder var 3 uger, hvilket havde meget negativ effekt.

- Restriktiv fodring
- Differentieret foderskift fra blanding 1 til 2 afhængigt af grisenes størrelse (kræver omhyggelig sortering af grise ved fravænning)
- Fodring mange gange dagligt
- Organiske syrer i vand eller foder
- NSAIDs i foder ved fravænning
- Kartoffelmel på gulvet
- Flytning af grise med diarré til sygesti med høj-kvalitets foder
- Vaccination mod E.coli og Lawsonia

Tilstrækkelig høj alder og dermed en god vægt ved fravænning var det, der blev nævnt af flest. Der var ikke konsensus om, hvorvidt en senere fravænningsalder på fem uger generelt var tilrådeligt. Hovedargumentet for at tilstræbe fire uger var, at under eksisterende staldforhold vil det gå ud over søerne, hvis der skal være 13-14 stk fem-uger gamle grise i farestierne.

Oplevelserne omkring fravænning uden medicinsk zink gik i to meget forskellige retninger. Mange både dyrlæger og landmænd udtrykte overraskelse over, at det ikke havde været sværere at udfase zinken, end tilfældet var. Dette gjaldt især ift. at reducere mængden til det halve af det tidligere tilladte, men der var også mange positive erfaringer med at stoppe brugen helt. Uproblematisk reduktion af eller ophør med brugen var især lykkedes ved hjælp af foderændringer (se ovenstående liste). Det blev bemærket, at zink smager grimt. Derfor oplevede nogen en positiv sidegevinst ved at udelade zinken i foderet i form af øget ædelyst og forbedret tilvækst hos grisene. På den anden side havde nogle oplevet særdeles store udfordringer, og anså det ikke som muligt at fravænne uden at tilsætte medicinsk zink i foderet på en velfærds-mæssigt forsvarlig måde. Opfattelsen bundede i, at man oplevede, at grisenes fysiologiske behov for zink ikke blev dækket, medmindre de fik tilført en stor mængde zink med foderet. Man beskrev at grise fravænnet uden medicinsk zink i foderet blev strithårede, grå og spidse over bagpartiet, og således tydeligt var påvirket af at undvære zink. Samtidigt beskrev nogle landmænd, at de havde måttet opjustere deres brug af antibiotika betydeligt, efter de var begyndt at udfase zinken, for at undgå voldsomme problemer med diarré. Der var enighed om, at problemer med ødemsyge formentlig kommer til at være den helt store udfordring i en fremtid uden brug af medicinsk zink, da zinken formentlig har dækket over smitteforekomsten med den type E.coli bakterie. Desuden var man inde på, at den nye fravænnings-situation, hvor der ikke er et "zink-sikkerhedsnet" stiller højere krav til management og hurtig reaktion på sygdomssymptomer (se afsnit 8).

3. Medarbejderne er altafgørende – men landmændene må tage, hvad de kan få

Tilstrækkelig uddannelse, oplæring og erfaringsopbygning blandt medarbejdere var nogle af de elementer, der hyppigst blev fremhævet, når talen gik på, hvordan man kan opnå et lavt forbrug af antibiotika uden negativ effekt på dyrevelfærden. Den personlige tilgang til brug af antibiotika blev af flere anset som en meget afgørende faktor for et lavt forbrug, og man gav eksempler på, hvordan skift af personale kunne føre til markante udsving i besætningernes antibiotikaforbrug.

Flere så det som tæt på umuligt at bibringe medarbejderne, der sprogligt og uddannelsesmæssigt er på et lavt niveau, en forståelse for, hvordan sygdomme kan forebygges ved hjælp af management. Man beskrev, hvordan medarbejderne for en stor dels vedkommende består af migrantarbejdere fra forskellige dele af verden, der er i Danmark for at tjene penge, og kun opholder sig i besætningerne i en kortere periode. Disse betingelser gjorde, at rutinemæssige behandlinger³ nogle gange blev valgt som den "sikre løsning", i forhold til at undgå sygdomsproblemer. Rutinemæssig behandling af alle søer efter faring og rutinemæssige flokbehandlinger mod diarré var eksempler på, hvordan besætninger håndterede at have medarbejdere, hvor oplæring i sygdoms-genkendelse virkede uoverskueligt svært. Et stort omfang af unødige behandlinger var således en måde hvorpå man i besætningerne tilsikrede at dyr med farefeber og diarré fik den behandling, de havde brug for, på trods af en medarbejderstab, der *"ikke formår at holde styr på, hvem der er syge og hvem der er raske"*, som én af interviewpersonerne formulerede det.

En ustabil medarbejderstab med færre og færre landbrugsuddannede medarbejdere blev set som et strukturelt vilkår i den danske svineproduktion, og det blev understreget, at det ikke behøvede at være en reaktion på dårlig ledelse eller lønforhold, når medarbejderstaben var omskiftelig. Man havde således vænnet sig til at se mange af medarbejderne som "gennemrejsende", og ikke som nogle, man investerede en grundig oplæring i.

4. Positive og inspirerende eksempler fra OUA – men økonomiske incitamenter kan skade dyrevelfærden

Flere af de interviewede landmænd var OUA-producenter, og de interviewede dyrlæger havde i større eller mindre omfang alle berøring med konceptet. Der var generelt stor begejstring omkring konceptet, og hvad det kan bidrage med i forhold til positive ændringer af management og tankegange omkring antibiotika. Dyrlæger fremhævede OUA-producenterne som virkelig dygtige og dedikerede landmænd, der arbejdede målrettet og kreativt

³ Jvnf. artikel 107 stk 1 i forordning (EU) 2019/6 om veterinære lægemidler må lægemidler ikke anvendes rutinemæssigt.

på at mindske behovet for antibiotika i deres besætninger. Landmændene selv fremhævede typisk foderændringer i farestalden som den største forandring i management, der havde bidraget til et lavere forbrug af antibiotika uden brug af flokbehandlinger mod diarré.

Den væsentligste problemstilling, som var fremkommet ved omlægning til OUA, var navlebuler⁴. Landmændene beskrev, at de, efter de var ophørt med rutinebehandling med antibiotika ved fødsel, oplevede at omfanget af navlebuler var fordoblet eller mere end det. Der var dog forskel på, om man vurderede dette som et egentligt velfærdsproblem eller primært som et problem i forhold til madspild og klimabelastning (fordi de ofte aflives som relativt store grise).

En enkelt OUA-landmand var meget kritisk over for konceptets effekt på dyrevelfærden. Han forklarede, at en del af grisene i hans besætning, oplevede en dårligere velfærd nu i forhold til tidligere, hvor antibiotikaforbruget var højere. Han sagde: *"de grise (...) som kommer igennem uden antibiotika, de er nok meget uændrede. Men de andre, ... de har helt klart en dårligere dyrevelfærd (...). De når jo at blive syge, før man skal gøre noget"*. I dette tilfælde havde indmeldelsen i konceptet for ham at se forårsaget en væsentlig adfærdsændring i besætningen, sådan at man frem for at gardere sig med rutinebehandlinger nu kun gav antibiotika på tydelig indikation. Og denne landmand gav udtryk for, at det ikke virkede helt rimeligt i forhold til grisenes velfærd. En af de interviewede dyrlæger havde også set negative konsekvenser for dyrevelfærden som følge af det økonomiske incitament til ikke at behandle i OUA-besætninger. Men han mente ikke denne problemstilling længere var aktuell, efter merbetalingen for OUA-grise var kommet ned på et meget lavt niveau. Dilemmaet var for ham at se nu til gengæld, at merprisen nu var så lav, at det knapt gav økonomisk mening at være med i konceptet.

5. Regler, monitorering og bureaukrati påvirker folks tankegang på godt og ondt

Der var hos interviewpersonerne generelt en positiv indstilling til Danmarks restriktive antibiotikapolitik, som den over årene har påvirket svinebesætningernes tilgang til forebyggelse og behandling af sygdom. Nogle fremhævede specifikt, at politiske tiltag havde virket som løftestang til forbedret management og fokus på forebyggelse i besætningerne. Lovgivningsbestemte regelmæssige dyrlægebesøg var der heller ingen modstand imod, tværtimod, fremgik det ret tydeligt i interviewene med landmændene, at de så deres besætningsdyrlæger som helt centrale sparringspartnere.

Trods den umiddelbart positive opfattelse af lovgivningen understregede flere, at de også oplevede negative effekter. Her blev Gult Kort ordningen fremhævet. Nogle så sådan på det, at Gult Kort grænsen for behandling af søer havde nået sit absolutte minimum, hvis

⁴ "Navlebuler" er en officiel samlebetegnelse for brok og andre tilstande, der ses som buler på navlestedet. Betegnelsen bruges, fordi det kan være umuligt at se på det levende dyr, hvilken type bule, der er tale om.

velfærden skulle kunne opretholdes. De oplevede, at grænsen nu var så lav, at det mindste fejltrin eller uheld i en besætning ville medføre et Gult Kort. Det betragtede de som unfair. Landmændene beskrev det store dilemma i, at man følte, at man ved alvorlige sygdomsudbrud kunne blive tvunget til at vælge mellem at behandle sine dyr ansvarligt og at være lovbruder. Ingen af de interviewede landmænd havde personlige erfaringer med at få et gult kort. Men flere af dem beskrev, hvor tyngende det var at vide, at de fx ikke kunne imødegå et udbrud af ondartet lungesyge på dyrevelfærdsmæssig forsvarlig vis, uden at modtage et Gult Kort.

Tilgangen til det at modtage et Gult Kort varierede noget mellem dyrlægerne. En dyrlæge argumenterede for, at frygten burde tales ned, da det som regel ville være udramatisk og uden de store konsekvenser, så længe besætningen ikke lå med et konstant højt forbrug af antibiotika. Andre udtrykte mere forståelse for, at man som loyldig landmand naturligvis ville have det meget dårligt med at få et Gult Kort og dermed blive stemplet som lovbruder. Uanset om frygten var berettiget eller ej, var mange enige om, at den medførte nogle uheldige konsekvenser for dyrevelfærden. Det gjorde den fx når landmænd i dagligdagen undlod at behandle syge dyr for at "spare op" på medicinkontoen til eventuelle sygdomsudbrud. En af dyrlægerne beskrev at han var sikker på, at han "*bevidst og på daglig basis*" fejlbehandlede dyr, når han ordinerede for lave doser og for korte behandlingsperioder i forhold til det fagligt korrekte⁵. Han beskrev det som urimeligt for dyrene, at de ikke modtog en tilstrækkelig behandling, men derimod kom til at gå med sygdomme unødigt længe eller med kroniske infektioner. Samtidigt så han fejlbehandlingen som en nødvendighed, hvis ikke hans landmænd konstant skulle modtage Gule Kort. Denne beskrivelse blev ikke understøttet af andre dyrlæger.

Mere overordnet kom det i flere interviews frem, hvordan nogle følte, at bureaukratiske bestemmelser og tungt papirarbejde kunne gøre, at man som landmand og dyrlæge mistede gejsten for det arbejde, der reelt kunne gøre en forskel for dyrene og for dyrevelfærden. Ret tankevækkende påpegede en af dyrlægerne, som arbejdede meget i udlandet, at der her var bedre muligheder for god rådgivning, fordi han ikke skulle bruge tid og kræfter på bureaukratisk papirarbejde, som ingen alligevel gad læse.

⁵ Problemstillingen er fra årsskiftet også påvirket af, at dyrlæger ikke må følge deres egen faglige vurderinger, men skal følge lægemidlets produktresumé (SPC), når de ordinerer medicinske behandlinger. Se evt. [Veterinary Medicinal Products Regulation | European Medicines Agency \(europa.eu\)](#).

6. Brug af laboratorie-diagnostik kan mindske brugen af antibiotika

De lovgivningsbestemte diagnostiske prøver i forbindelse med flokbehandling mod diarré omkring fravæning fik en del drøje hug med på vejen. Der blev argumenteret for, at de ofte ikke bidrog til nogen form for yderligere afklaring af problematikken, da man i forvejen var klar over, at der var tale om et management-problem, som skulle løses fra bunden. At påvise den eller anden E.coli bakterie ville derfor ikke være hjælpsomt for det videre arbejde i besætningen.

Laboratorie-diagnostik blev dog ofte fremhævet som et middel til at sikre optimale forebyggelses- og behandlingsstrategier, fordi man ved at stille en korrekt diagnose kunne sætte ind med den bedst mulige strategi. Man argumenterede derfor for, at man ved hjælp af laboratoriediagnostik kunne opnå et lavt behov for antibiotika uden negativ effekt på dyrevelfærden. Det gjaldt især i forhold til infektioner som PCV2, influenza, PRRS og Lawsonia, hvor fastlæggelse af smittegangen blev set som et væsentligt redskab i sygdomshåndteringen. Nogle dyrlæger så ligefrem laboratorie-diagnostik som det væsentligste tiltag for at opnå et ansvarligt og målrettet brug af antibiotika og på den måde undgå under- og fejlbehandling med potentiel negativ effekt på dyrevelfærden.

7. Antibiotika til søer – blinde rutiner og nødvendig omsorg

Som omtalt i afsnit 4, fokuserede en del af interviewpersonerne på, at der i nogle besætninger foregår unødvendige rutinebehandlinger af søerne med antibiotika efter faring. I de tilfælde var budskabet åbenlyst, at et reduceret forbrug ikke ville være skadeligt for dyrevelfærden, da de søer, der ikke havde farefeber, jo ikke havde nogen gavn af behandlingen. Som nævnt var målretningen af behandlingerne imidlertid betinget af bedre oplæring af medarbejderne, hvilket ofte var udfordrende.

Behandlingen af drægtige søer mod ben- og klovproblemer blev beskrevet meget anderledes end farefeber-behandlingerne. I disse tilfælde blev antibiotiske behandlinger som regel beskrevet som nødvendige og som udtryk for omsorg for dyrene. I denne forbindelse blev de lovgivningsmæssige begrænsninger for brugen af antibiotika betegnet som problematisk for dyrevelfærden.

Flere interviewpersoner beskrev, hvordan rangkampe og voldsomme udfald søerne imellem i løsdriftssystemerne gav anledning til sår og skader, som krævede medicinsk behandling. I nogle tilfælde kunne man med succes begrænse behandlingen til at bruge smertestillende midler, men ofte anså man at behandling med antibiotika var nødvendigt for at undgå en tilstødende infektion i det beskadigede væv.

En landmand beskrev, at det i deres system var normalt, at ca. 20% af de indsatte drægtige søer måtte tages ud i sygestier, fordi de blev overfaldet og ikke kunne klare sig sammen

med de andre. I det hele taget blev det beskrevet som man nærmest havde vænnet sig til, at løsdriftssystemer gav store problemer med slåskampe og skader på dyrene. Det forholdt sig dog anderledes i systemer med en-ædeboks-per-so, hvor de lavere rangerende søer som regel ville blive inde i boksene hele dagen. Disse systemer blev fremhævet, fordi der opstod betydeligt færre skader i dem, og man derfor anså dem som gode for dyrene.

En dyrlæge, som havde praksiserfaring fra Sydøstasien beskrev, hvordan dyrevelfærden for søer på sin vis kunne anses som bedre der, hvor en liberal antibiotikapolitik gjorde, at søerne stort set fik antibiotika konstant. Det medførte, ifølge dyrlægens erfaringer, at lidelser som ledbetændelse, klovbylder, farefeber og flåd stort set var ukendte fænomener i asiatiske besætninger. Dyrlægen så ikke denne tilgang til antibiotika som et eksempel til efterfølgelse, men påpegede, hvordan det nogle gange følte som om, at danske søer blev taberne velfærdsmæssigt set, fordi de blev behandlet mindre.

8. For lidt eller for meget – at bedømme dyrenes behov for behandling

Forebyggelse og optimeret management for at mindske behovet for medicin havde naturligvis et stort fokus gennem interviewene. Men indimellem handlede samtalen om behandling også om, hvornår en behandling er påkrævet. Nogle af de interviewede dyrlæger italesatte, at det ikke er trivielt at bedømme, hvornår en behandling er dyrevelfærdsmæssigt påkrævet. De beskrev, hvordan de var vant til at se besætningernes produktivitet og en strømlinet, ensartet tilvækst som et mål, og måske havde sværere ved at skelne, hvornår grisenes tilstand, indikerede, at der velfærdsmæssigt var behov for en behandling. Som en dyrlæge forklarede, da hun overvejede et tilfælde, hvor der efter hendes mening måske blev behandlet for lidt: *"Jeg kan godt udpege nogen, hvor jeg synes, at de krævede behandling... Lidt for meget diarré, lidt... lidt indfaldne [grise (red.)] (...) er det ensbetydende med dårlig dyrevelfærd? Grisene er måske ikke SUPER trivelige, men heller ikke sådan..."* Hun endte med at konkludere, at dyrene egentlig havde det fint, da de kom fint igennem. Men at besætningen nok havde en lidt ringere produktivitet, end den kunne have haft.

I andre tilfælde havde dyrlægerne en klar opfattelse af, at dyrene fik den mængde antibiotika, de havde brug for. De oplevede, at nogle landmænd ikke så problemerne i deres stald, fordi de havde vænnet sig til situationen og ikke havde et sammenligningsgrundlag fra andre besætninger. Underbehandling var et meget stort emne under interviews med dyrlæger. Det fremgik ofte, at dyrlægerne så sig selv som garanter for, at syge dyr blev behandlet og at dette kunne være en stor udfordring. Både fordi nogle landmænd var nervøse for at få et Gult Kort og fordi nogle havde et andet syn på, hvornår en behandling var nødvendig.

Zinkudfasningen blev fremhævet som et andet eksempel på, hvordan vurderingen af grisenes tilstand kan være kompliceret og hvordan reaktionen over for sygdom er helt afhængig

af den specifikke situation. Erfaringen var, at uden medicinsk zink i foderet, så var E.coli diarréudbruddene ofte betydeligt mere alvorlige og mere akutte. Derfor skulle man nu i flere tilfælde ude i besætningerne til at lære, hvordan man skulle håndtere disse tilfælde af potentiel dødelig fravænningsdiarré. Ofte var akut tilsætning af antibiotika til vandet nødvendigt for at undgå voldsom dehydrering og død. Så voldsomme symptomer var man ikke vant til, da medicinsk zink var tilsat, så forbuddet gav helt nye udfordringer i forhold til at opretholde dyrevelfærden.

9. Medicin som et middel til at beskytte dyrene

Gennem interviewene var der generelt stort fokus på velfærdsproblemer relateret til underbehandling. Dette gjaldt som beskrevet i forhold til underbehandling med zink. Men mange så også brugen af antibiotika som en måde at hjælpe og beskytte dyrene. En landmand beskrev, hvordan de havde måttet trække sig fra at være OUA-producenter, da deres besætning blev ramt af PRRS, således: *"vi syntes ikke, det var værdigt for grisen... fordi den led i mange henseender. Så vi manglede virkelig at hjælpe den med noget medicin, altså, flokmedicinering og også... også at kunne hjælpe den i farestalden godt på vej fra start af."* Denne beskrivelse illustrerer godt, hvordan interviewpersonerne i mange sammenhæng oplevede antibiotika som det eneste virkeligt effektive redskab til at hjælpe dyrene og understreger hvordan konsekvent brug af antibiotika fra fødsel også føles som en måde at beskytte og pleje omsorg for dyrene på.

Staldsystemer og de øvrige grundvilkår, dyrene lever under, blev trukket frem for at belyse, hvordan brug af antibiotika kan være et udtryk for omsorg for dyrene. Dyrene har jo en gang de forhold, de har. Man var bevidst om, at hvis grisene havde haft mere plads, så havde man nok ikke haft brug for så meget antibiotika. Men i de akutte sygdomssituationer, man blev mødt af, var det en rimelig løsning at medicinere, så man følte sig helt sikker på at få situationen under kontrol. Dyrlægenes pointe var her, at de netop ofte følte sig som problemknusere, der nødvendigvis skulle gøre noget for at hjælpe dyrene. En af dyrlægerne brugte denne allegori: *"For mig der svarer det lidt til, hvis en patient brækker et ben på en skiløjpe. Det kan jo godt være, alpin skisport er forbudt om 20 år. Men lige nu ligger hun jo i sneen der med et brækket ben"*. I det tilfælde, ville opgaven være at reparere benet, og det ville ikke give mening at argumentere for, at skiløb burde være forbudt eller at give forslag til, hvad der burde være gjort for at undgå problemet. I staldene, hvor dyrlægerne arbejdede, var de ydre rammer lagt og i øvrigt ofte bestemt af en stram økonomi.

Den internationale workshop

Pointerne fra det danske interviewstudie vakte generelt genklang hos workshoppens deltagere. Studiets beskrevne understøttende og modarbejdende dynamikker, der i svinebesætningerne har indflydelse på velfærden, så således ud til at være internationalt generaliserbare. Der var for langt de flestes vedkommende enighed om, at et lavt forbrug af medicin ikke er en trussel mod dyrevelfærden, men at landmændene skal understøttes til forbedret management og til at blive i stand til at forebygge sygdomme frem for at behandle. I den forbindelse var der et udbredt ønske om forbedret uddannelse af og kontinuitet i medarbejderstaben.

Mange af workshoppens deltagere udtrykte stor frustration på landmændenes vegne, fordi de er under pres fra alle sider. Nogle udtrykte stor medlidenhed med dem, pga. det væld af udfordringer, agendaer og problemer, de konstant bliver bombarderet med. Indefra var der presset fra de højproduktive søer, mangel på arbejdskraft og pres for øget produktivitet pga. dårlig økonomi. Udefra følte man et stort og for utålmodigt pres fra politikere, lobbyorganisationer og medier. Presset udefra var flerfoldigt på både dyrevelfærd, medicinforbrug og klimaaftryk.

Enkelte deltagere argumenterede for potentialet i at lade forskellige agendaer understøtte hinanden ved fx at tildele grisene mere plads, mere grovfoder og mere rodemateriale og dermed fjerne behovet for halekupering og øge muligheder for at fravænne uden brug af antibiotika. Dette potentiale så man ikke blive udnyttet ude i staldene og der var ikke optimisme at spore ift. at det i nær fremtid ville blive udnyttet. Dels pga. en økonomisk meget vanskelig situation – dels pga. manglende fokus på velfærd i bredere forstand.

I det følgende er workshoppens vigtigste refleksioner uddybet under seks overskrifter:

- Medicin og dyrevelfærd
- Medarbejder-situationen som udfordring
- Avlen påvirker dyrevelfærden
- Højere fravænningsalder – søernes velfærd kan blive udfordret
- Den strukturelle og økonomiske udvikling
- Love, regler og pres

Medicin og dyrevelfærd

På workshoppen var der fra flere lande eksempler på besætninger med meget store problemer efter udfasningen af medicinsk zink. Det generelle billede var imidlertid, at deltagerne ikke var bekymrede for dyrevelfærden trods et politisk pres mod lavere forbrug af antibiotika og udfasning af zink. Der var mange gode erfaringer med at undgå brug af medicinsk zink ved fravæning og der blev nævnt forskellige management tiltag - forbedret foder, forbedret ventilation, senere fravæning, fokus på hygiejne og forberedelse af stalde og øget brug af vacciner - som havde gjort, at grisene kunne fravænes uden brug af zink og uden at få et øget brug af antibiotika. Det blev også fremhævet, at mange landmænd var dygtige til at udføre individuelle behandlinger og at medicinere sti-vis frem for at behandle en hel stald. Det blev beskrevet, at der i starten var "lidt panik", men at det faktisk er gået over al forventning at udfase zink. Fornemmelsen var, at det ville kræve en indkøringsperiode, men at besætningerne formentlig efter nogen tid ville have samme sygdoms- og velfærd niveau som inden udfasningen. Enkelte udtrykte dog bekymring for, at det positive indtryk var ved at vende. De havde eksempler på besætninger, hvor det efter en positiv opstart, nu gik helt galt med diarré.

Ift. et lavt forbrug af antibiotika, så deltagerne i mange tilfælde, at forbedret management og mere fokus på forebyggelse kunne forhindre en negativ effekt på dyrevelfærden. I praksis havde det vist sig, at mindre brug af medicin krævede bl.a. bedre overvågning af dyrene. Nogle fremhævede, at landmænd i deres bestræbelser på at opfylde politikernes ønsker om et lavt forbrug af antibiotika, nogle gange glemte at se på dyrene og deres behov for sygdomsbehandling. De behandlede enten slet ikke, for sent eller i for kort tid. Det blev fra flere sider italesat, at det var problematisk, når rigide regler for brug af antibiotika nogle gange overskyggede faglige vurderinger af behov for behandling. Man følte nogle gange at dyrlægers muligheder for at iværksætte behandlinger til dyrenes bedste, blev underløbet af politiske hensyn til lavt forbrug af antibiotika.

Der kom to modsatrettede holdninger til udtryk, når brugen af antibiotika og relationen til velfærd blev debatteret på workshoppen. På den ene side stod betragtningen, at det lave forbrug og bestræbelser på at mindske brugen fører til ubehandlede syge grise og dermed en negativ effekt på dyrevelfærden. På den anden side så nogen flere eksempler på et stort overforbrug, forkert brug og rutinemæssigt brug af antibiotika, som man mente kunne skæres væk uden negative følger for dyrevelfærden.

Medarbejder-situationen som udfordring

Nogle få deltagere fra Frankrig og Tyskland genkendte ikke umiddelbart de personalemæssige udfordringer, som kom frem i det danske studie. I de regioner, de arbejdede i, var der nemlig hovedsageligt mindre, familie-drevne besætninger. For langt de fleste deltagere var det imidlertid meget genkendeligt, at landmændene ukritisk måtte tage de medarbejdere, de kunne få – og derfor fik medarbejdere uden faglige og sproglige forudsætninger for at arbejde med grise i det pågældende land. Det var deltagerenes indtryk, at udfordringer med at fastholde en stabil stab af medarbejdere var et kerneelement i forhold til fastholdelse af dyrevelfærd med lavt forbrug af medicin.

Mangelfuld uddannelse og oplæring af medarbejdere blev set som et generelt problem i flere lande. Man mente at dette kunne imødegås både ved bedre sidemandsoplæring i besætningerne og ved regelbestemte kursusforløb, som Medicinhåndteringskurset i Danmark. De danske medicinhåndteringsforløb blev dog bedømt som utilstrækkelige og deltagerne efterspurgte generelt bedre uddannelse – som fx forløb på landbrugsskoler for udlændinge, der kommer uden landbrugsfaglig baggrund. Det blev især påpeget, at medarbejdere mangler oplæring i at se enkeltindivider frem for helheder. Nogle var inde på, at der i hver besætning er en kultur for, hvordan man gør tingene, og at den kan være uhensigtsmæssig. Hvis man kommer til besætningen og aldrig har passet grise før, så modtager man den kultur. Medarbejderne går ofte meget for sig selv uden input udefra og hvis ingen er opmærksomme på den uheldige kultur (fx rutinemæssig behandling eller at man har vænnet sig til at overse sygdomme), så sker der ingen forbedringer. Et eksempel på dette var søer, der uden kritisk stillingtagen blev behandlet igen og igen og igen med varierende former for medicin frem for at blive korrekt diagnosticeret og behandlet fra start.

Der blev nævnt flere årsager til den flygtige medarbejder situation, bl.a. mangel på inddragende ledelse og dårlig betaling. Det blev påpeget, at både landmænd og dyrlæger har et ansvar for at involvere medarbejderne – også når det er besværligt. Et konkret bud på, hvordan dyrlæger burde træde til, var ved at formulere instruktioner om diagnostik og behandling på et sprog og på en måde, så det var forståeligt for alle.

Avlen påvirker dyrevelfærden

Deltagerne på workshoppen anså i lighed med interviewpersonerne i det danske studie, søer med mange levendefødte som et problem ift. dyrevelfærd og lavt behov for antibiotika. Situationen med mange grise i overskud og stor størrelsesmæssig forskellighed ved faring førte til dårlig immunisering med råmælk og til mange fravænnede grise med lav alder og lav vægt. Nogle problematiserede den størrelsesmæssige uensartethed mellem grisene

som en forhindring for den interne smittebeskyttelse fordi det umuliggør Alt-ind Alt-ud princippet. Der var flere eksempler på, at landmænd var begyndt at interessere sig for so-linjer med færre levendefødte – fx schweiziske linjer eller såkaldte "biological lines" fra forskellige avlsselskaber. Der var en markant enighed om, at der er brug for at bremse den avlsmæssige udvikling i levendefødte på tværs af lande.

Udover den avlsmæssige problematik med store kuld, så nogle på workshoppen også svage søer med ledproblemer som et avlsmæssigt problem. De foreslog, at brug af alternative so-linjer ville kunne forlænge søernes liv og forøge deres velfærd.

Højere fravænningsalder – søernes velfærd kan blive udfordret

I det danske interviewstudie, blev en høj fravænningsalder fremhævet som nødvendigt for at kunne fravænne uden brug af medicinsk zink og med lavt antibiotikaforbrug. De fleste deltagere så en generel tendens til lavere fravænningsalder over årene – sådan at 21-25 dage nu var normen. Dog var der i nogle tilfælde efterhånden en udvikling mod 5-ugers fravæning. Denne udvikling blev set som meget positivt for grisenes modenhed til at blive fravænnet. Deltagerne vurderede imidlertid, at nuværende stistørrelser og stiindretninger ikke var forenelige med god velfærd ved senere fravæning. Bekymringen gik især på søerne, og man så det som et dilemma, at noget, der var godt for grisene, kunne være skidt for søerne. Deltagerne afventede ny lovgivning om løsgående diegivende søer. De så denne lovgivning som en løftestang til at få indført senere fravæning end den nuværende.

Den strukturelle og økonomiske udvikling

Store besætningsenheder blev af nogle set som problematiske for dyrevelfærden. Dels fordi ejeren umuligt ville kunne nå rundt og se alle sine dyr, dels fordi så store enheder er meget sårbare over for den udfordrende og flygtige medarbejdersituation. Det blev nævnt at de større og større besætninger gør, at man i mindre grad behandler enkelte individer, men derimod bruger "tæppebehandlinger" af rigtigt mange dyr ad gangen.

Økonomiske forhold i erhvervet var et gennemgående tema i alle grupper og der var stor bekymring for, hvordan dyrevelfærden i besætningerne ville udvikle sig under det økonomiske pres. Mangel på kvalificeret arbejdskraft var en del af denne problematik, men forsøg på at spare på foderomkostninger og vacciner blev også fremhævet. Ikke mindst i en økonomisk presset situation blev det set som aldeles uheldigt at antibiotika er billigere end vaccine, fordi det så er sværere at træffe det ansvarlige valg. En dårlig økonomis psykiske effekt på landmanden blev også fremhævet, og man fornemmede nogle steder en grad af apati og manglende gejst, som påvirkede dyrenes forhold negativt.

Workshop-deltagerne diskuterede etikken ift. hurtig aflivning som strategi frem for iværksættelse af behandling med antibiotika. Debatten var påvirket af forskellige nationale regler for, hvem der må aflive og hvordan det bliver gjort. I Belgien og delvist i Holland er det kun dyrlæger, der må aflive grise over en vis størrelse. Det betyder i praksis, at dyrene nogle gange må vente i 3-4 uger før de bliver aflivet eller at de aflives på ulovlig vis på uhensigtsmæssige måder. Under disse omstændigheder blev der argumenteret for det uetiske i at aflive frem for at forsøge med behandling. I de lande, hvor landmanden selv er oplært i og har lov til at aflive, blev det af flere set som positivt at have en konsekvent politik om at aflive frem for at iværksætte behandlinger af dyr med dårlig prognose. I nogle tilfælde så man manglende aflivning af syge dyr som et hovedproblem for velfærden i svinebesætningerne.

Der var ikke enighed om, hvordan dårlig økonomi påvirker landmænds beslutning om at aflive dyr, der lider. Nogle havde den erfaring, at i krisetider var landmændene meget utilbøjelige til at aflive - for at få slagteprisen for dyrene frem for udgiften til destruktion. Andre havde den erfaring, at landmændene i krisetider var hurtigere til at tage en beslutning om aflivning, da de så ville slippe for at bruge dyrt foder på dyr, der måske i sidste ende ikke ville komme sig alligevel.

Under pres

I det danske studie blev et mangeårigt grundvilkår med skarpt reguleret brug af antibiotika fremhævet som en stor hjælp til at hæve niveauet af pasning i besætningerne. På den anden side så man i et vist omfang de restriktive regler og medfølgende bureaukrati som en hæmsko for dyrlægers professionelle arbejde. Enkelte workshop-deltagere opfattede den politiske agenda om et lavt antibiotikaforbrug som negativt for velfærden pga. underbehandling, men det var ikke den generelle stemning. Deltagere fra Holland fortalte om at have et system lignende Gult Kort, og efterspurgt en balance mellem dyrlægens autonomi ift. at træffe beslutninger om behandling og regler om lavt forbrug. Heri lå en bekymring for, en større og større begrænsning af dyrlægers muligheder for at iværksætte optimale behandlinger.

Nogle så restriktioner for brugen af antibiotika som noget skrivebords-bureaukrati, der ikke rigtigt forholdt sig til virkeligheden. De påpegede, at besætninger med gode fravænningsforhold uden problemer kunne reducere brugen af medicin. Gamle og utidssvarende stalde med dårligt klima ville til gengæld altid have problemer med infektioner og derfor også have et relativt stort behov for antibiotika. "*Gode besætninger er stadig gode og dårlige besætninger er stadig dårlige*", som nogen formulerede det. Andre udvidede denne betragtning med en iagttagelse af at dårlige landmænd ofte havde dyrlæger, der ikke hjalp dem, hvorimod dygtige landmænd havde mere aktive dyrlæger, der hjalp med forebyggelse af

sygdomme. Et tydeligt eksempel på en dyrlæge, der ikke hjalp på en konstruktiv måde, var et refereret tilfælde, landmanden var blevet anbefalet at erstatte zink i foderet med desinfektionsmidlet Virkon S.

Den nye EU-forordning (Regulation (EU) 2019/6 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018) med ikrafttrædelse januar 2022 gav anledning til bekymring hos flere af workshoppens deltagere. At dyrlægen ikke længere selv kan afgøre behandlingens længde men skal følge medicinalfirmaernes fastlagte dosis og behandlingens længde blev af flere set som vejen til et unødigt højt forbrug af antibiotika. Dog var der også det synspunkt, at medicinalfirmaerne nok ville sørge for at få godkendt præparater med en kort behandlingstid. I Sverige tolkes forordningen anderledes, og dyrlæger kan derfor fortsat selv bestemme behandlingsregimet ud fra faglige kriterier.

På workshoppens blev regler for transport af dyr også problematiseret i forhold til dyrevelfærden. Nogle mente, at restriktive regler for transport af dyr med skader og landmænds frygt for bøder gjorde, at for mange dyr holdes unødigt længe i besætninger. Det blev pointeret, at hvis landmændene var mere trygge i at kunne transportere dyr med en skade til slagteriet uden at få en straf, så ville færre dyr lide ude i besætningerne.

Nogle fremhævede, at pres på landmændene kommer fra rigtig mange sider og at det derfor er svært at manøvrere i. Utålmodigt pres fra politikere, lobbyorganisationer og medier i forhold til både dyrevelfærd, medicinforbrug og klimaaftryk virkede nogle gange overvældende og følte som kontraproduktivt for forandringer.

7. Diskussion, konklusion og perspektivering

Studiet frembragte mange gode eksempler på, at et reduceret brug af medicin ofte ikke har negative konsekvenser for dyrevelfærden. Det har det ikke, når forebyggende strategier er så effektive, at man fjerner behovet for behandling. Det har det heller ikke, når man reducerer forbruget ved at undgå behandling af raske dyr, men i stedet går målrettet efter de syge.

OUA-besætninger fremstod som eksempler på, at gode forebyggende strategier og omsorgsfuld pasning virker effektivt som erstatning for antibiotika. Men også som et eksempel på, at effektiv forebyggelse ikke er gratis, og at man ikke kan opnå et lavt antibiotikaforbrug uden investering i robuste grise til fravæning og godt foder.

Til forebyggelse af diarré, foreslog interviewdeltagerne en række konkrete tiltag. Nogle af tiltagene kræver en principielt ændret tilgang til griseproduktion, som fx at acceptere en nedgang i so-antallet eller at skifte til en mindre produktiv so-linje. I det hele taget kom der gennem interviewene stort fokus på strukturelle forhold, som for nuværende udgør stopklodser for et lavere forbrug af antibiotika, men som den enkelte landmand eller

dyrlæge føler, de har svært ved at stille noget op imod. Det gælder fx den avlsmæssige udvikling mod mange levendefødte, forældede stalde, udfordret økonomi og en ustabil og mindre uddannet medarbejderstab.

At bruge økonomiske incitamenter, for at opnå et reduceret brug af antibiotika, som OUA-konceptet bygger på, er kontroversielt, da det umiddelbart kan give stor risiko for underbehandling af syge grise. Studiet bekræftede delvist denne risiko. Nogle gav eksempler på at det økonomiske incitament til ikke at bruge antibiotika, kunne medføre større og længerevarende lidelse hos syge dyr. Generelt var der imidlertid stor opbakning til konceptet. Man anerkendte således i høj grad dets indbyggede incitament til at forebygge sygdomme effektivt og finde kreative løsninger, fordi et lavt brug af antibiotika var et selvstændigt mål.

Problematikken omkring navlebuler i OUA-besætninger er tankevækkende, fordi den udstiller, at rutinemæssige behandlinger ved fødsel er blevet normen. Der var forskellige holdninger til, hvorvidt navlebuler udgør et betydeligt velfærdsmæssigt problem. Derfor er det relevant at stille spørgsmålstegn ved, om man kan bruge velfærd som et argument for at retfærdiggøre, at alle grise skal behandles ved fødsel.

Set i lyset af, at den danske antibiotikapolitik er så restriktiv, som den er, er det tankevækkende, at rutinemæssige behandlinger og flok-behandlinger fremgik som relativt almindelige. Rutinemæssige behandlinger blev brugt til både nyfødte grise, nyfarede søer og fravænnede grise, der skulle skifte foder. At undgå medicinering af raske dyr var det tiltag, der især blev fremhævet, som en metode til at reducere antibiotika-forbruget uden at påvirke dyrevelfærden negativt. Tiltaget er imidlertid ikke så banalt, som det lyder. Det kræver uddannelse, oplæring og øvelse at nå et niveau, hvor medarbejdere bliver i stand til at skelne mellem dyr, der har behov for antibiotika og dyr, der kan nøjes med smertestillende midler eller helt undvære medicinsk behandling. De gennemførte interviews indikerede, at medarbejderstaben i besætningerne ofte er flygtig, ikke-landbrugsuddannet og med et begrænset engelsk. Nogle påpegede, at en konsekvens af dette var et forhøjet og nogle gange rutinemæssigt brug af antibiotika, fordi det var en metode til at føle sig på "den sikre side" i forhold til dyrevelfærd og produktivitet.

Interviewpersonerne var langt fra enige om, hvorvidt det er velfærdsmæssigt forsvarligt at fravænne uden medicinsk zink. Pga. tidspunktet for interviewene inden ikrafttrædelse af forbuddet, var omfanget af erfaringer begrænset. Videnskabelige resultater indikerer, at grise under danske produktionsforhold har behov for tildeling af betydelige mængder zink for ikke at få diarré (Hansen et al., 2022), og der var også nogle interviewpersoner, der anså forbuddet som misrøgt. De oplevede, at grisene blev triste, grå og utrivelige og i nogle tilfælde fik diarré, når de ikke fik medicinsk zink. De fleste praktiske erfaringer var dog positive og gav ikke anledning til bekymring for grisenes velfærd. Dog påpegede flere, at forbuddet kunne komme til at betyde en stigning i antibiotikaforbruget og konkret forudså man problemer med ødemsyge pga. opblomstring af E.coli bakterier i stierne.

Den restriktive lovgivning med Gult Kort-ordning gav nogle af interviewpersonerne en følelse af formynderi og af at lovgivningen ikke ville dyrene det bedste. Det blev beskrevet som unfair over for syge dyr, at dyrlæger ikke selv må vurdere dosis og varighed af deres behandling. Det virkede også for mange unfair, at et alvorligt sygdomsudbrud kunne stille landmanden i et valg mellem dyrplageri eller lovovertrædelse.

Interviewene viste generelt, at antibiotika blev set som et nødvendigt hjælpemiddel og som et middel til at udvise en tilstrækkelig omsorg for dyrene. Interviewene bar præg af, at man grundlæggende ikke følte, at der fandtes noget reelt effektivt alternativ til antibiotika. Det fremgik dog klart, at behovet for antibiotika havde været mindre, hvis forholdene havde været anderledes. Bl.a. færre flytninger af grise, senere fravæning, bedre plads og bedre staldindretninger blev således fremhævet som gavnlige for at opnå et mindre behov for antibiotika. Men med dyrevelfærd og produktivitet for øje, så anså man antibiotika som et godt redskab til at hjælpe dyrene godt igennem.

Det er tankevækkende, at interviewpersonerne i mange tilfælde satte lighedstegn mellem god dyrevelfærd og tilstrækkelig sygdomsbehandling. Når medicin føles som et relevant og nødvendigt redskab til at tage hånd om dyrevelfærden, så er der grund til at se nærmere på de systemer og strukturer, der bestemmer disse forhold. Studiet viste med al tydelighed, at enkeltpersoner ofte har meget begrænsede muligheder for at ændre på de overordnede forhold. I den specifikke situation, hvor skiløberen er faldet, så er den bedste omsorg, man kan give, en effektiv reparation. Det samme gælder for dyr, der er blevet syge. Studiet peger imidlertid på, at med et ønske om et lavt forbrug af medicin og høj grad af dyrevelfærd, så er det uholdbart at forlade sig på reparations-løsninger. Derimod er der behov for at gøre op med nogle grundlæggende strukturer, som lægger en begrænsende ramme for den enkelte dyrlæges og landmands handlemuligheder.

Interviewene i studiet blev gennemført, før forbuddet mod medicinsk zink og før virkningerne af EU-forordning 2019/6 på brugen af antibiotika var tydelige. Det vil være meget relevant at udføre et opfølgende studie, der opsamler erfaringer og oplevelser under de ændrede lovgivningsmæssige forhold.

Medarbejdersituationen udpeges som en væsentlig faktor med indflydelse på forbruget af antibiotika. Fordi situationen er så svær, er der brug for forskning i rekruttering og fastholdelse af gode medarbejdere. Studiet inddrager ingen oplevede erfaringer fra medarbejdere. Et opfølgende studie med inddragelse af medarbejderes synsvinkel kunne nuancere deres betydning samt analysere øvrige årsagssammenhænge set fra et medarbejder-perspektiv.

Mange forskellige perspektiver på hvorledes lovgivning og myndigheder påvirker såvel strategiske valg som den daglige drift i en besætning, samt aktørernes fokus og kommunikationen er tankevækkende. De peger på, at det på at lovgivningen på mange måder

påvirker hverdagen og potentielt påvirker valg, der har betydning for dyrevelfærden. Dette kunne være relevant at forske i under anvendelse af relevante antropologiske eller socialvidenskabelige metoder.

At landmænd og dyrlæger opfatter begrebet dyrevelfærd som sygdomsbeskyttelse kalder på forskning, der åbner for en bredere forståelse af dyrevelfærdsbegrebet. Dette kunne gøres ved hjælp af socialvidenskabelige eller antropologiske metoder. Sådanne projekter kunne øge forståelsen for grisenes adfærdsmæssige behov og hvordan de bør tilgodeses i fremtidens staldsystemer.

8. Populærvidenskabeligt dansk resumé:

Generelt var interviewpersonerne ikke bekymrede for dyrevelfærden som følge af et reduceret brug af antibiotika og medicinsk zink. Studiet frembragte mange eksempler på forebyggende strategier, der var så effektive, at behovet for behandling blev mindre. En anden påpeget effektiv metode til reduceret forbrug var at undgå behandling af raske dyr. Behandling af raske dyr fremgik at foregå på to måder: 1. Ved rutinemæssig behandling ved fødsel, ved faring og ved foderskift og 2. Ved flokmedicinering i klima- og ungsvinestalden.

Flere af de interviewede landmænd producerede under konceptet "Opdrættet Uden Antibiotika" og dyrlægerne havde alle et vidst kendskab til konceptet. Der var en meget positiv indstilling til, hvordan dette koncept havde bidraget positivt til forbedret fodring og management. Dermed havde besætningerne generelt opretholdt en god sundhed. Studiet demonstrerede dog også en vis bekymring for dyrevelfærden i tilfælde hvor man fremhævede at antibiotisk behandling blev undgået for længe.

Medarbejderne havde en central rolle i studiet og blev mange gange fremhævet som et af de vigtigste elementer, når et lavt forbrug af medicin og antibiotika skal gå hånd i hånd. Der blev givet eksempler på, at uuddannet personale medførte unødigt brug af antibiotika til raske dyr, især i forbindelse med faringssituationen. Man beskrev, at i nogle besætninger var personalet oplært i at give antibiotika til alle nyfarede søer, fordi ejeren eller driftslederen ikke mente, de kunne skelne mellem syge og raske dyr.

Lovgivningen omkring brug af antibiotika i grisebesætninger fyldte en del. Nogle beskrev en følelse af, at lovgivningen ikke ville dyrene det bedste. Man så det bl.a. som unfair over for syge dyr, at dyrlæger ikke selv må vurdere dosis og varighed af deres behandling. Det virkede også for mange unfair, at et alvorligt sygdomsudbrud kunne stille landmanden i et dilemma mellem på den ene side dyrplageri pga. mangelfuld antibiotisk behandling og på den anden side bevidst lovovertrædelse.

Interviewpersonerne var ikke enige om, hvorvidt det er velfærdsmæssigt forsvarligt at fravænne uden medicinsk zink. Nogle oplevede, at grisene uden medicinsk zink blev triste og utrivelige og i nogle tilfælde fik diarré. De fleste praktiske erfaringer med zink udfasning var dog positive og gav ikke interviewpersonerne anledning til bekymring for grisenes velfærd. Ødemsyge var den mest gennemgående sygdomsbekymring i forbindelse med zink-udfasningen.

En international workshop blev afholdt for dyrlæger og velfærdskontrollører fra Tyskland, Holland, Frankrig, Belgien, Sverige og Danmark. På workshoppen var der enighed om, at et lavt forbrug af medicin ikke er en trussel mod dyrevelfærden, men at landmændene skal understøttes til at blive i stand til at forebygge sygdomme frem for at behandle. Derfor var der et udbredt ønske om forbedret uddannelse af og kontinuitet i medarbejderstaben.

Mange af workshoppens deltagere udtrykte frustration på landmændenes vegne, fordi de er under pres fra alle sider. Deltagerne beskrev det væld af udfordringer, agendaer og problemer, landmænd bliver bombarderet med. Samtidigt beskrev man hvordan landmændene indefra var presset af højproduktive søer, mangel på arbejdskraft og pres for øget produktivitet pga. dårlig økonomi.

9. Populærvidenskabeligt engelsk resumé:

Udeladt efter aftale.

10. Redegørelse for hvordan projektet og projektets resultater har været eller forventes offentliggjort:

Nærværende rapport er et grundigt resumé af en videnskabelig artikel, der forventes offentliggjort i et internationalt peer-reviewed tidsskrift. Det vil blive indsendt i marts 2023.